

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2005-2006

Avrupa ve Türkiye: Karşılıklı Şüpheler

Hakan Yılmaz

Türkiye'de yapıları kamuoyu yoklamalarında, tarihsel ya da güncel bir enformasyon içeren, bilgi içeren bir soru sorulduğunda cevap verme oranının dramatik olarak düştüğünü gözlemliyoruz. Herhangi bir tarihsel olayı referans verdiğinizde (bu, Sevres Antlaşması olabilir, Tanzimat olabilir, Sultan Abdülmecid olabilir, Fatih Sultan Mehmed olabilir, hatta Atatürk olabilir); enformasyon içeren bir soruyla karşılıklı çıktığımızda, insanların büyük çoğunluğu cevap vermemeyi yeğliyor. Bu enformasyon boşluğu, AB söz konusu olduğunda özellikle artıyor. "AB nedir?", "AB'nin kurumları nelerdir?" gibi konularda hiçbir şey bilmediğini söyleyenlerin oranı çok yüksek çıkıyor. Ne zaman ki sorular enformasyon içermeyen, genel içerikli, özel hayata ilişkin, herkesin hayatında sık sık karşılaşılabilecek türden sorular haline gelmeye başlıyorsa, o zaman cevap verme oranı da yükseliyor. Dolayısıyla, konuşacağımız konudan bağımsız olarak şunu belirtmek istiyorum: Türkiye'de, kendi tarihimize de dahil olmak üzere, hemen her konuda ciddi bir enformasyon boşluğu var. Ne yazık ki bu enformasyon boşluğunu en yoğun yaşayan kesim ev kadınlarımız. Böyle bir enformasyon boşluğunun da genellikle yanlış bilgiyle, propagandayla, hurufıyla doldurulduğunu bilmemiz gerekiyor.

Avrupa Birliği'ne ilişkin yaptığımız kamuoyu araştırmaları, bu konuda çeşitli kaygı alanlarımız olduğunu gösteriyor. Bunlardan birincisi ulusal bağımsızlığımızın elden gitmesi; ikincisi ahlaki değerlerimizin bozulması; üçüncüsü ise bölünme ve parçalanma korkusu. Bölünme ve parçalanma korkusuna Sevres sendromu diyoruz, ki bunun da iki tezahürü var. Biri, Güncel Sevres sendromu, yani bugün AB'nin Türkiye'yi bölmek isteyip istememesi; diğeri ise tarihsel Sevres Sendromu, yani Avrupalıların dünden bu yana böyle bir niyetlerinin olup olmadığı konusu.

Bu kaygı alanlarının çeşitli halk grupları arasında nasıl dağıldığına bakmamız gerekiyor. Elimizde yaş, cinsiyet, coğrafi bölge, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, meslek gibi değişkenler doğrultusunda kimlerin, hangi sorulara, ne tür cevaplar verdiğine dair bilgiler mevcut. Geçen seçimlerde oy verilen parti, kırdı mı kentte mi yaşadığı, bir Avrupa ülkesinin ziyaret edilip edilmediği, bir Avrupa dilinin konuşulup konuşulmadığı gibi objektif açıklayıcı değişkenlere de sahibiz. Bunlara ek olarak, dindarlık ölçeği, milliyetçilik ölçeği, sağ-sol ölçeği gibi endeksler oluşturduk.

"AB üyeliği ulusal bağımsızlığımız üzerinde olumsuz bir etki yaratacak mıdır" sorusuna "evet" diyenler % 52, "hayır" diyenler % 40, cevap vermeyenler veya bir fikir belirtmeyenler ise yaklaşık % 10 oranında. Ulusal bağımsızlığı kaybetme riski AB konusunda en yüksek kaygı alanı olarak çıkıyor karşımıza. Yalnız, kaygılılar kadar, kaygısızların da oldukça yüksek bir oranda olduğunu da müşahade ediyoruz. AB üyeliğinin ahlaki değerler üzerindeki etkisinin olumsuz olacağını düşünen insanların oranı % 48; buna karşılık % 45 aksi fikirde. Bu soruda da kaygılılar ve kaygısızlar neredeyse eşit oranda. "AB diğer aday ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'ye çifte standart uyguluyor mu?" sorusuna cevap olarak, % 45 "evet", % 22 "hayır", % 33 ise "bilmiyorum" demiş. Çifte standarda maruz bırakıldığımız konusunda kaygılı olanların oranı kaygısızların iki katından fazla. "Bugün AB ülkeleri Türkiye'yi bölüp parçalamak istiyorlar mı?" sorusuna "evet" diyenlerin oranı % 38, "hayır" diyenlerinki ise % 43. Burada da kaygılılar yüksek çıkmakla birlikte, kaygısızların oranı beş puan daha yüksek. Dahası, bu soruya cevap vermeme oranı da % 19 gibi görece düşük bir rakam. Arkasından gelen "Tarih boyunca Avrupa Türkiye'yi bölüp, parçalamak istedi mi?" sorusunda ise, % 35'in cevabı "evet", % 20'nin cevabı "hayır" çıkmış; tarihsel enformasyon içeren bu soruya, bekleneneği gibi, anket yapılanların % 46 gibi çok yüksek bir oranı cevap vermemeyi tercih etmiş.

Peki, hangi siyasi-sosyal gruplar, hangi kaygı alanlarında ve hangi dozda Avrupa-şüpheciliği arzediyorlar? Bir cümleyle özetleyecek olursak, Kasım 2002 seçimlerinde MHP'ye oy verdiğini söyleyenler, Türkiye'nin en Avrupa-şüpheci insanları. Bütün kaygı alanlarında en tepede yer alan grup MHP'ye oy verenler şeklinde belirliyor. MHP seçmenlerinden hemen sonra, ama uzak arayla, Kasım 2002 seçimlerinde Saadet Partisi'ne oy verenler geliyor. Yalnız, MHP'ye oy verenlerdeki Avrupa-şüpheciliği dozu, Saadet Partisi seçmenlerinki ile kıyaslandığında, oluşturduğumuz bir endekse göre beş kat daha fazla. Onları, görece daha düşük dozlarda Avrupa-şüpheciliğiyle, sırasıyla, Karadeniz bölgesinde yaşayan insanlar, Kasım 2002 seçimlerinde ANAP'a, DSP'ye ve Genç Parti'ye oy verenler takip ediyorlar.

Endekse tersten baktığımızda ise, AB konusunda en az kaygılı ya da en kaygısız grubun Kasım 2002 seçimlerinde DEHAP'a oy verenler olduğunu görüyoruz. Bu partinin seçmenleri AB konusunda diğerleri ile kıyaslandığında çok düşük dozda bir kaygılilik sergiliyor. DEHAP seçmenlerinin hemen ardından, ikinci en kaygısız grup olarak, AB konusunda kendilerini çok bilgili sayanlar geliyor. AB konusundaki bilgili grubu, kaygı bakımından düşüktükten yükseğe doğru, sırasıyla, fazla dindar olmadığını söyleyenler; üniversite ve daha yüksek seviyede eğitim almış olanlar; Kasım 2002 seçimlerinde CHP'ye oy verenler; Güneydoğu Anadolu'da yaşayan insanlar, ve öğrenciler takip ediyorlar.

Araştırmamızın verilerine göre, AB'den ya da herhangi bir kişiden, gruptan, devletten, devletlerarası kuruluştan kaygılanmak, onu "öteki" yaparak, bir hasım haline getirerek politika üretmek, gelirden, eğitimden ve benzeri sosyo-ekonomik göstergelerden görece bağımsız bir olgunmuş gibi duruyor. AB konusunda çok kaygılı bir hale gelmek, yüksek dozda Avrupa-şüphecisi olmak, ancak bir örgütün kişiyi bu konuda politize etmesiyle, ancak bir partinin izinden gitmekle, bir partiye biat etmekle, bir partinin politikalarını benimsemekle, kısacası adına "siyasallaşma" dediğimiz bir süreçten geçmekle tezahür ediyor. Avrupa konusunda yüksek dozda kaygı, yüksek dozda anksiyete, kendi kendine gelmiyor; kişiye bu kaygının siyasal örgütlerle öğretilmesi gerek. Böyle bir siyasallaşmadan geçmeden, örneğin sadece gelirinizde bir düşüş oldu diye, sadece hayatta dezavantajlı duruma düştünüz diye, sadece daha az eğitimlisiniz diye ille de Avrupa-şüphecisi olmuyorsunuz, AB'den kaygı duyacağınız bir duruma ille de sürüklenmiyorsunuz. Genel olarak, bir siyasal uca savrulmak için; mesela bir kurumu, bir dini, bir grubu hasım haline getiren bir radikal ideolojiye doğru gitmek için, siyasallaşmak, bir siyasal örgüte angaje olmak gerekiyor. Dolayısıyla burada siyasi partilerin seçmenleri üzerindeki etkisi, liderlerin konuşmaları, parti teşkilatlarındaki yöneticilerin seçmenlerle ilişkileri kritik bir rol oynuyor.

Öte yandan kaygısızlaşma süreci ise, siyasallaşmadan daha çok sosyoekonomik durumdaki, eğitim seviyesindeki pozitif değişimlere daha bağımlı bir değişken. Bu nesnel verilerdeki bir iyileşme, kişinin kaygılarının düşmesini, ötekileştirme ve hasımlaştırma temelinde ideolojik ve politik konular alma eğiliminin azalmasını, genelde daha eşitlikçi ve daha liberal bir çizgiye gelmesini sağlayabiliyor. Nitekim eğitim seviyesi artarsa, cebindeki para artarsa, hayattaki statüsü yükselirse, o kişinin deradikalize olmasını, depolitize olmasını, siyasal bakımdan pasifleşmesini ya da siyasal merkeze doğru hareket etmesini bekleyebiliriz.

Mesela, Batı ülkelerinde seçimlere katılma oranı bize göre çok düşüktür. Araştırmalardan çıkan sonuç şu: Rahatınız arttıkça, cebinizdeki para arttıkça, eğitim düzeyiniz arttıkça depolitize oluyorsunuz. Depolitize olunca da gidip bir partiye oy verme eğiliminiz azalıyor. Seçimlerde evinizde oturmak, seçim günü çoluğunuz çocuğunuzla bir yere gitmek, oy vermekten daha anlamlı bir davranış haline geliyor. Dolayısıyla politizasyon aslında sosyoekonomik gelişmeyle birlikte azalması beklenen bir eğilim.

Diyelim ki biz hükümetiz, Türkiye'de Avrupa-şüpheciliğini azaltmak istiyoruz. Yapacağımız bir şey var mı? Fazla yok. AB hakkındaki bilgiyi artırarak, yurttaşlara daha fazla gelir ve eğitim imkanları sunarak şüpheciliği azaltamıyorsunuz; çünkü şüphecilik bunlardan bağımsız olarak şüpheci partilerin kişileri politize etmesi ile ortaya çıkan bir durum. Ancak, bu tür politika önlemleriyle, AB konusundaki kaygılilik azaltamamakla birlikte, AB konusundaki kaygısızlığı artırabilirsiniz. Aynı şeymiş gibi görünmekle birlikte, aslında ikisi arasında bir fark var: Kaygılilik azaltmak çok zor; lâkin, kaygısızlığı artırmak mümkün.

Türkiye'nin AB'ye üyeliğine destek, şimdilik, en düşük % 65'lerde, en yüksek de % 75'lerde seyrediyor. AB bize "kazık attıkça", Kıbrıs gibi konular ortaya çıktıkça % 65'lere düşüyor, olumlu gelişmeler olduğunda % 75'lere çıkıyor. 2003 Aralık'ında, AB Konseyi'nin Kopenhag toplantısında bize müzakere tarihi verildiğinde oran % 75'ti. 2006 Ocak'ında ise % 65'in biraz altına gerilemişti. Bu oran, % 65'in altına kalıcı bir biçimde düştüğünde, bu, yapısal bir dönüşüm olacaktır. İnanıyorum ki % 65 sınırı aşağıya doğru çekildiğinde, düşme eğilimi hız kazanacaktır ve daha düşük oranları da göreceğiz. Üyeliğe destek oranının % 75'in üzerine çıkmasını ise hiç beklemiyorum. %75 yapısal bir tavan gibi görünüyor.

2006 Ocak'ında yaptığımız araştırmada vardığımız sonuç şu ki, bugünkü trendde, eskiden AB'ye şüpheyle bakan insanlar artık "hayır"cı safa geçmektedirler. Bunun bir göstergesi şu: iki sene önce yaptığımız araştırmada (2003 Aralık) % 75 "evet", % 17 "hayır" gibi bir rakam bulmuştuk. Şimdi % 63 evet, buna mukabil, % 30 gibi bir "hayır" oranı söz konusu. Yani eskiden "ben cevap vermiyorum, bu konuda fikrim yok, ama kaygılıyım" diyen insanların neredeyse tümü şu an bir referandum olsa AB'ye "hayır" deme noktasına gelmişler. Demek ki 3 Ekim'den bu yana yaşanan Kıbrıs meseleleri, Avusturyalıların tavırları, Fransa'daki Türkiye karşıtlığı ve diğer bazı hadiseler zaten şüpheli olan insanları AB'ye karşı iyice soğutmuş. Zaten içinde bir kaygı alanı taşıyanlar, ortada kalmaktansa "hayır"a doğru meyletmişler.

Referans Verilen Araştırmalar

- Flakan Yılmaz. 2006. "Majör Variants of Conservatism in Turkey". Research project supported by a joint- grant of the öpen Society Institute Assistance Fund (Grant No:20014746) and Boğaziçi University Research Fund (Project No: 05M103). Date of completion: July 2006.
- Flakan Yılmaz. 2004. "Euroskepticism in Turkey: Manifestations at the Elite and Popular Levels". Research project co-supported by a grant from the öpen Society Institute Assistance Fund (Grant No. 20010556) and Boğaziçi University Research Fund (Project No:03M105). Date of completion: July 2004.